DRAWWIET TRADIZZJONALI FI ŻMIEN L-GĦID IL-KBIR

Gregory Gauci

It-tradizzjoni antika u ferm popolari fiċ-ċelebrazzjonijiet ta' żmien l-Għid fil-ġurnata tas-Sibt kienet oriġinat fil-lokal tal-Birgu bosta snin ilu minn meta l-Griegi ta' Rhodi ġew hawn Malta flimkien mal Kavallieri ta' San Ġwann. Dawn kienu ġew imkeċċija mill-gżira ta' Rhodi mal-Kavallieri fis-sena 1522. Sabiex inkunu aktar preċiżi, fil fatt ma ġewx imkeċċija minn Suleiman ta' l-Imperu Ottoman mal-Kavallieri u setgħu li riedu jibqgħu fil-gżira ta' Rhodi iżda kienu jippreferu jgħixu fl-eżilju mal-Kavallieri u mhux taħt ħakma Musulmana. Ġewwa l-Birgu l-Għid il-Kbir kien jibda s-Sibt filgħodu u l-istatwa ta' Kristu Rxoxt kienet tinġarr minn żgħażagħ entużjasti f' purċissjoni li kienet tibda mix-xatt mill-knisja tal-Madonna tal-Karmnu, dritt għad-diversi toroq tal-Birgu u lura għall-knisja parrokkjali San Lawrenz. Din dejjem kienet tkun akkumpanjata minn banda ddoqq marċi trijonfali. L-ibliet li bdew jorganizzaw din il-festa kbira wara l-Birgu kienu l-Isla u Bormla. Wara li t-tradizzjoni infirxet sew ġewwa l-Kottonera, bliet u rħula oħra bdew jagħmlu l-istess u għadhom hekk sa llum.

IT-TBAĦĦIR FID-DJAR It-tradizzjoni li naħarqu weraq taż-żebbuġ sabiex inbaħħru d-djar ukoll oriġinat fil-Birgu minn dawn l-istess Griegi Kattoliċi. Dawn kellhom komunita u saħansitra anki bnew tliet kappelli fil-Birgu stess; dawn kienu tal-Madonna ta' Damaxxena (Damascus) li parti minnha għadha teżisti sa llum, dik ta' San Ġorġ li kienet quddiem il-kunvent tad-Dumnikani u biċċa minnha għadha teżisti speċjalment il-faċċata, u oħra ta' San Nikola li fil-bidu kienet dedikata lil Sant'Agata u kienet fil pjazza kantuniera ma' Triq Hilda Tabone li qabel kienet Triq Brittanja u li ferm qabel kienet magħrufa bħala il Collacchio, fi żmien il-Kavallieri. Din ta' l-aħħar spiċċat maż-żmien. Skond id-dokumenti kien hemm oħra wkoll mibnija x' aktarx minn Nicolo Flavari li kien inġinier impjegat ma' l-Ordni ta' San Ġwann li ġie minn Rhodi mal-Griegi l-oħra.

Dan it-tbaħħir kien isir b'devozzjoni iżda jservi wkoll bħala fumigazzjoni. Aktar tard beda jsir il-Ħadd nhar l-Għid il-Kbir minflok is-Sibt. Għadni niftakar lill-għażiża ommi tgħajjat "Glorja!" meta tisma' l-qniepen idoqqu filgħodu minflok iċ-ċuqlajta li kienet tibda tinstama' minn Ħamis ix-Xirka. Dan għadni niftakru sa llum f' Ħal Tarxien fejn qattajt tfuliti sa 17 il-sena. Din ommi kienet iddur il-kmamar kollha li kellna f'kull rokna b'tilar tal metall bil-weraq jinħaraq u tgħid xi orazzjoni u aħna magħha nirrispondu xi Pater Ave u Glorja. Xi Maltin oħra kienu anki jkantaw u jgħajtu "Alleluja! Kristu qam mill-mewt!". Din kienet ukoll u għadha l-użanza tal-Griegi. Dan il-weraq li jintuża fit-tbaħħir kien jiġi mbierek f'Ħadd il-Palm u x-aktarx illi r-raġuni ta' dan kienet tkun sabiex iżomm l-għajn ħażina 'l barra mid-dar u fl-istess waqt anki jkeċċi l-spirti ħżiena. L-użanza tal-Griegi żgur illi qiegħda għal hekk u dan ikkonfermajtu jien persunali meta kont ġewwa Ċipru 'posted' ma' l-RAF għal sentejn. X'uħud kienu jqisu dan bħala superstizzjoni. Il-weraq taż-żebbuġ qatt ma kienu jiġu mitfugħa ġoż-żibel, dejjem fil-qsari sabiex jitħalltu mal-ħamrija.

Nafu li l-qniepen kienu jdoqqu biex ifakkru l-ferħ kbir ta' din il-festa li żgur meqjusa fil-liturġija bħala l-akbar festa tal-Knisja. Għall-kuntrarju, minn Ħamis ix-Xirka, iċ-ċuqlajta tfakkar il-mewt ta' Kristu. Kulħadd jaf li Kristu mhux mejjet iżda qiegħed fis-Sema, allura ma nistgħux ngħidu li ċ-ċuqlajta tħabbar il-mewt ta' Kristu iżda tfakkar.

PURĊISSJONI BI KRISTU RXOXT Din il-purċissjoni kienet bdiet mill-Papas tal-Griegi fil-Birgu snin qabel bdiet issir f'parroċċi oħra. Il-papas kien joffri bajd mgħolli iebes lit-tfal u lil xi adulti. Il-bajd kien ikun miżbugħ b'kulur tal-ħelu. Din id-drawwa għadha ssir sa llum fil-Greċja u f'Ċipru nhar il-Ħadd fl-Għid il-Kbir. Il-Griegi għandhom devozzjoni speċjali lejn din il-festa u f'Malta kien hemm żmien meta kienu qishom għamluha monopolju tagħhom. Insibu li f'Malta din id-drawwa tal-bajd inbidlet fil-famuża figolla tradizzjonali. Kif jaf kulħadd din tkun għaġina ħelwa fil forn b'xi intrita kultant u mżejna b'kulur tal-ħelu. Tinsab f'diversi forom bħal sireni, b'wiċċ ta' mara, ajkla, żiemel, stilla, basket, ħaruf, qalb, ħuta ecc. Anki bajd taċ-ċikkulata flimkien ma xi ġugarell jew forma ta' rigal ma jonqosx illi naraw fil-ħwienet. Din il-figolla tradizzjonali jkollha dejjem bajda taċ-ċikkulata mwaħħla magħha. Fil- Birgu t-tfal kienu joħorġu jkantaw u jgħajtu b'xi tnabar u katuba fis-sigħat bikrin ta' Ħadd il-Għid, pero' mhux fil-Birgu biss u kienu jduru kważi mat-toroq kollha. Fil-każ tal-Birgu kienu jkantaw u jgħajtu *"ħaduhielu 'l Begigga ħaduhielu"* u jibqgħu jirrepetu għal bosta drabi l-istess frażi. Din id-drawwa issa nqatgħet. Begigga kien il-laqam ta' raġel li kienu serqulu l-mogħża nhar Ħadd il-Għid. Ma rnexxilix insib is-sena preċiża ta' meta ġara dan pero' kienet żgur fis-snin 30 u baqgħet tiġi mfakkra mit-tfal sa daqs xi 15 il-sena ilu, iżda fil-Birgu biss.

It-tfal kienu jitolbu lill-Kappillan jew Arċipriet tal-parroċċa rispettiva sabiex ibierek il-figolli waqt it-tberik tad-djar wara Ħadd il-Għid. Din it-tradizzjoni għadha ssir xi ftit f'ċerti rħula. Nhar l-Għid il-Kbir filgħodu kienet issir purċissjoni bil-Vjatku solenni. Il-Kappillan jew Arċipriet kien ikun akkumpanjat dejjem minn tifel abbati u s-sagristan wara nofsinhar biex jibdew id-tberik tad-djar tal-parroċċa.

Fil-Birgu fi żmien il-ħakma Franċiża (1798-1800) il Bandiera ta' l-Ordni ta' San Ġwann b'salib abjad fuq sfond aħmar kienet miżmuma f'id il-vara ta' Kristu Rxoxt kif fil-fatt għadha tkun sa llum. Iżda fiż-żmien diġa' msemmi dan il-bandiera tneħħiet minn ma' id il-vara u minflok tpoġġiet werqa tal-palm biex ma jurtawx lill-Franċiżi. Dan naturalment sar għax il-Maltin kienu jafu li fiż-żmien imsemmi Franza kienet l-akbar għadu tal-Kavallieri ta' San Ġwann għal bosta raġunijiet. Il-palma dehret ferm addattata peress li hija simbolu tal-martirju u Kristu kien martri.

ĠIRJIET TRADIZZJONALI Il-ġirjiet li jsiru regolarment bl-istatwa ta' Kristu Rxoxt waqt il-purċissjoni ta' l-Għid il-Kbir filgħodu kienu oriġinaw fil-bidu tad-dsatax-il seklu. Kien l-ewwel Gvernatur Ingliż Sir Thomas Maitland li introduċa klawsola li tirregola l-ħin kemm iddum barra l-purċissjoni, b'hekk l-istatwa ma

ddumx iktar mill-ħin stipulat infurzat minnu. Jekk il-purċissjoni kienet iddum aktar il-kumitat kien jiġi mmultat. Fil-bidu din kienet ir-raġuni prinċipali għaliex isiru dawn il-ġirjiet matul it-toroq tal-Kottonera sabiex jevitaw dewmien żejjed u fl-istess waqt kienu jgħaddu mit- toroq prinċipali bla ma jaħlu ħin.

Illum dawn il-famużi ġirjiet bi drawwiet tradizzjonali għandhom tifsira ferm differenti u huma magħrufa kultant bħala "Ġirjiet ta' l-Alleluja". Fi ftit kliem minn ġirjiet sfurzati sabiex jevitaw penali issa saru ġirjiet ta' ferħ mistennija minn kulħadd waqt din il-purċissjoni. Fil-Birgu fejn ġew oriġinati, isiru xi seba' darbiet. L-ewwel waħda fit-telgħa minn ħdejn il-knisja sal-pjazza Vittorja. It-tieni mill-istess pjazza għal Triq il-mina l-Kbira u tieqaf quddiem il-palazz ta' l-Inkiżitur. L-aħħar waħda ssir fi Triq San Lawrenz, ix-xatt, qabel tidħol fil-knisja parrokkjali mill-bieb prinċipali fost briju kbir.

Kif ġa għedna qabel, it-tradizzjonijiet tal-festa ta' l-Għid oriġinaw mill-Griegi ta' Rodi (Rodjani) li ġew mal-Kavallieri fl-1530 u li wara marru l-belt Valletta ma l-istess Kavallieri fl-1571 meta dawn ħallew il-Birgu biex joqogħdu hemm. Meta dawn kellhom il-komunita' kollha fil-belt Valletta l-isqof ta' Malta Mons. Balaguer organizza fratellanza ta' Kristu Rxoxt fil-knisja l-ġdida li bnew fl-1659.

L-ewwel referenza għal dawn il-purċissjonijiet fil Kottonera ilha minn qabel is-sena 1714 meta d-devoti ta' Kristu Rxoxt, jiġifieri l-Griegi fil-Birgu, bdew jorganizzaw xi ċelebrazzjonijiet. Dan ma jeskludix ċelebrazzjonijiet aktar bikrin. Kien l-isqof ta' Malta Vincenzo Labini li kien ipprojbixxa dawk il-purċissjonijeit bikrin fis- 2.00 ta' filgħodu nhar Sibt il-Għid fl-1782. Purċissjonijiet oħra bdew jiġu organizzati fis-seklu għoxrin li kienu jixbħu ferm lil dawk tal-lum iżda kienu jibdew aktar tard għall-ħabta ta' l-4.00 ta' filgħodu. Imma nsibu li dawk tal-Birgu akkwistaw popolarita li għadha titgawda sa llum għax ħafna huma l-Maltin li jiġu għall-briju li ġġib magħha din il-festa. Fil-kapitali tagħna Valletta, purċissjoni oħra kienet tiġi organizzata filgħaxija. Illum din il-purċissjoni tal-Għid il-Kbir fil-belt Valletta, Ħal Qormi u l-Mosta jsiru filgħaxija. Insibu li oħrajn ivarjaw ftit ferm u joħorġu bejn id 9.00 u l-10.00 ta' filgħodu. Xi lokalitajiet jippreferu jagħtuha xeħta ta *pageant,* u oħrajn jippreferu jintroduċu anki suldati Rumani l-istess bħal fil-każ tal-Ġimgħa l-Kbira.